

OBOGAĆENJE KAO PRETPOSTAVKA NEOPRAVDANOG OBOGAĆENJA (STJECANJA BEZ OSNOVE)

Prof. dr. sc. Petar Miladin *
Izv. prof. dr. Hrvoje Markovinović **

UDK: 347.132.122(497.5)
347.441.8(497.5)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: siječanj 2018.

Condictio indebiti, condictio causa data causa non secuta, condictio ob causam finitam, condictio ob turpem vel iniustam causam *i, na koncu*, condictio sine causa, *tipični su kondikcijski zahtjevi koji tradicionalno pojednostavnjuju inače heterogen institut neopravdanog obogaćenja i čine ga pristupačnim ponajprije pravnim praktičarima. Zagovara se podjela na činidbene i nečinidbene kondikcije. Pretpostavka obogaćenja potvrđuje da se činidbenim i nečinidbenim kondikcijama ostvaruju različite zadaće te da se na njih primjenjuju različita pravna pravila.*

Ključne riječi: neopravdano obogaćenje, stjecanje bez osnove, činidbene i nečinidbene kondikcije

I. UVOD

Pravo neopravdanog obogaćenja je, kao i, primjerice, deliktna odgovornost za štetu, pojavni oblik poravnavajuće, a ne razdjeljujuće pravednosti (*iustitia commutativa*, a ne *iustitia distributiva*) jer titularu nastoji vratiti pravno dobro koje je zbog neopravdanog stjecanja poremetilo inače pravno zaštićen odnos

---

* Dr. sc. Petar Miladin, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb; petar.miladin@pravo.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7884-5300

** Dr. sc. Hrvoje Markovinović, izvanredni profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb; hrvoje.markovinovic@pravo.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-5376-3461

između titulara i tog dobra.¹ Nije stoga riječ o razvrstavanju još uvijek slobodnih pravnih dobara i šansi ni o njihovoj preraspodijeli. Problem Zakona o obveznim odnosima (dalje u tekstu: ZOO) leži u tome što je institut neopravdanog obogaćenja formalno sveden na jednu od kondicija, *condictio sine causa*. Stjecanje bez osnove pokušava se u tom smislu izjednačiti s jednom od kondicija, *condictio sine causa*. Institut neopravdanog obogaćenja ne iscrpljuje se, međutim, u tužbama zbog stjecanja bez osnove; ne možemo govoriti o tobožnjoj općoj tužbi s naslova stjecanja bez osnove. Stjecanje bez osnove samo je dio prirodno heterogenog instituta neopravdanog obogaćenja. Stjecanje bez osnove jednostavno nije isto što i neopravdano obogaćenje, pa ni u kojem slučaju razlike između tih dvaju izraza nije moguće svesti na razinu puke konvencije.²

¹ Vidi Vedriš, M., *Osnove imovinskog prava*, 2. izdanje, Zagreb, 1976.; Klarić, P.; Vedriš, M., *Građansko pravo*, 11. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2008., str. 644; Ćepulić, I., *Sistem općeg privatnog prava*, Zagreb, 1925.; Markovinović, H., *Cesija i stjecanje bez osnove*, Zbornik XLIV. Susret pravnika, Zagreb, 2006., str. 288 – 308; Miladin, P., *Plaćanje doznakom*, doktorski rad (neobjavljeno), Zagreb, 2004.; Tumbri, T., *Stjecanje bez osnove*, Naša zakonitost, vol. 48, br. 9-19, 1988., str. 1055 – 1071; Tumbri, T., *Restitucija kao posljedica ništavosti ugovora*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 46, br. 5, 1996., str. 455 – 471; Miladin, P.; Held, H.-R., *Pokušaj kodifikacije neopravdanog obogaćenja u Nacrtu Zajedničkog referentnog okvira (DCFR)* u: Bogišić, V. (ur.), *Europa i enciklopedija: kultura i kodifikacija*, Zagreb, 2015., str. 85 – 104; Held, H.-R., *Nastanak i razvoj modela kondicijske zaštite u rimskoj pravnoj tradiciji*, doktorski rad (neobjavljeno), Zagreb, 2015.

Za švicarsko pravo vidi Bucher, E., *Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil*, 2. izdanje, Zürich, 1988.; von Tuhr, A.; Peter, H., *Allgemeiner Teil des Schweizerisches Obligationenrecht*, 1. Bd., 3. izdanje, 1. Lieferung, Zürich, 1974., 2. Lieferung, Zürich, 1979. i Supplement, Zürich, 1984.; Kaufmann-Bütschli, L. R., *Grundlagenstudien zur ungerechtfertigten Bereicherung in ihren Ausgestaltung durch das schweizerische Recht*, Bern, 1983.; Schluep, W. R., *Über Eingriffs-konditionen* u: *Mélanges Paul Piotet*, Zürich, 1990.; Keller, M.; Schaufelberger, P. C., *Das schweizerische Schuldrecht, Band III: Ungerechtfertigte Bereicherung*, Basel i Frankfurt am Main, 1990.; Schaulin, H., u: Honsell, H.; Vogt, N. P.; Wiegand, W., *Obligationenrecht I, Art. 1. – 529.*, 3. izdanje, Basel, 2004., čl. 62. – 67.; Guhl, T.; Koller, A.; Schnyder, A. K.; Druey, J. N., *Das schweizerische Obligationenrecht*, 9. izdanje, Zürich, 2000.; Holenstein, P., *Wertersatz oder Gewinnherausgabe? Unter den Gesichtspunkten der ungerechtfertigten Bereicherung und der unechten Geschäftsführung ohne Auftrag*, doktorski rad, Zürich, 1983.

Za njemačko pravo vidi Larenz, K.; Canaris, C. W., *Lehrbuch des Schuldrechts, Zweiter Band, Besonderer Teil, 2. Halbband, 13. potpuno izmijenjeno izdanje*, München, 1994., § 67 – § 74; Lorenz, W., u: Horn, N. (ur.), *Staudinger Kommentar zum BGB, II. Recht der Schuldverhältnisse*, §§ 812 – 822, Berlin, 1999., § 817 Rbr. 5.

² Suprotno tome Klarić; Vedriš, *op. cit.* u bilj. 1, str. 644 i 645.

II. RAZGRANIČENJE IZMEĐU ČINIDBENIH I NEČINIDBENIH KONDIKCIJA

Odredbe čl. 1111. st. 1. i st. 2. ZOO-a razlikuju kondikcije kod kojih dolazi do stjecanja koristi bez osnove izvršenom radnjom te bilo koji drugi način kad dio imovine jedne osobe prijeđe u imovinu druge osobe. U teoriji imamo dva moguća pristupa tumačenju spomenute odredbe ZOO-a. Prema prvom shvaćanju treba jedinstveno pristupiti svim zahtjevima iz stjecanja bez osnove, a prema drugom shvaćanju treba razlikovati kondikcije ovisno o tome jesu li nastale na temelju neke činidbe ili, pak, na neki drugi način. Činidbene kondikcije nisu stoga tek posebno bitan reprezentant ili primjer kondikcija koje obuhvaćaju u tom smislu i nečinidbene kondikcije. Problematika pravnog temelja, osnove postavlja se sasvim različito ovisno o tome je li riječ o činidbenim ili, pak, nečinidbenim kondikcijama. Stekne li tko određenu imovinu na temelju činidbe neke druge osobe, treba najprije utvrditi je li stjecatelj za to imao odgovarajući obveznopravni temelj. To je pitanje, međutim, sasvim nebitno ako, pak, imatelj određenog prava nije svojom činidbom pridonio povećanju imovine kondikcijskog dužnika. Jednako vrijedi i ako je stjecatelj povećao svoju imovinu činidbom neovlaštene treće osobe. Kod nečinidbenih kondikcija sužen je, naime, doseg načela relativnosti obveznog prava, probija se, naime, pravilo po kojem obvezni odnos djeluje isključivo *inter partes*, među stranama konkretnog obveznog odnosa.

Činidbene kondikcije i nečinidbene kondikcije imaju sasvim različite funkcije. Činidbene kondikcije imaju zadaću olakšati postupak vraćanja ako dođe do poremećaja u pravnom i poslovnom prometu zaštićenih pravnih dobara. Po tome su činidbene kondikcije funkcionalno srodne pravima koja nastaju poništi li se ili raskine ugovor. S druge strane, izvlači li tko nepovlasno korist iz nekog tuđeg prava, primjerice, iskorištavanjem tuđe poslovne tajne, patenta i sl., posrijedi je ponajprije pravna zaštita tog konkretnog prava u koje se nepovlasno zadire. Nečinidbene kondikcije funkcionalno dopunjuju normativne deficite vindikacije, deliktne odgovornosti za štetu, negatornih imovinskopravnih zahtjeva te ponajprije odgovornosti za neimovinsku štetu. Normativni deficiti odgovornosti za neimovinsku štetu dobili su svoju potvrdu u kondikcijama zbog zadiranja u sferu tuđe pravne vlasti.³ Ta sfera osim imovine obuhvaća i titularova prava osobnosti.⁴ Posrijedi je najvažnija skupina nečinidbenih kondikcija za koje se u nama poredbenom njemačkom, austrijskom i švicarskom pravu uvriježio naziv

³ Tako na odgovarajući način za švicarsko pravo Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 30; Schlupe, *op. cit.* u bilj. 1.

⁴ Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 31, navode kao sadržaj te pravne sfere i interese zaštićene obveznim pravima poput prava iz nekog ugovora.

Eingriffskonditionen.⁵ To ni u kojem slučaju ne znači da ova podjela obuhvaća sve vrste kondicija koje se pojavljuju u pravnom i poslovnom prometu.⁶

Činidbene kondicije pokrivaju stoga područje prometa pravnih dobara, a nečinidbene, ponajprije kondicije zbog zadiranja u sferu tuđe pravne vlasti, zalaze u područje zaštite pravnih dobara po sebi.

III. PRETPOSTAVKE STJECANJA BEZ OSNOVE (NEOPRAVDANOG OBOGAĆENJA)

1. Općenito o pretpostavkama stjecanja bez osnove

Zahtjev s naslova stjecanja bez osnove vezan je uz sljedeće pretpostavke:

- obogaćenje na strani dužnika
- mora se obogatiti iz imovine ili sfere pravne vlasti druge osobe, vjerovnika
- dužnikovo obogaćenje, stjecanje mora biti neopravdano, bez osnove.

U parničnom postupku po općim pravilima Zakona o parničnom postupku (dalje u tekstu: ZPP) o dokazivanju tužitelj snosi teret dokaza, dužan je dokazati jesu li se ispunile pretpostavke kondicijskog zahtjeva. Tužitelj ovisno o okolnostima slučaja treba izvesti i negativan dokaz glede utvrđivanja neopravdanosti obogaćenja, odnosno dokazati nedostatak pravne osnove. Pretpostavke neopravdanog obogaćenja moraju se kumulativno ispuniti. Nije posrijedi neopravdano obogaćenje obogati li se netko, primjerice, na tuđi račun, ali to nije bilo

---

⁵ Na potrebu takvog šireg tumačenja instituta neopravdanog obogaćenja usprkos formalnom ograničavanju pravne zaštite u slučaju neopravdanog povećanja imovine upućuje i poredbenopravna rasprava čl. 62. švicarskog OR-a koji u tom dijelu odgovara rješenjima iz čl. 1111. st. 1. ZOO-a. O tom širem teleološkom shvaćanju pravila postavljenog čl. 62. švicarskog OR-a vidi pobliže Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 31.

⁶ Dolazi do posebnih problema plati li tko tuđi dug. Uzmimo, primjerice, slučaj kad prvi kupac preproda drugom kupcu robu koju nije u cijelosti otplatio prodavatelju koji je, k tome, pridržao pravo vlasništva na toj robi do potpune isplate kupoprodajne cijene. Drugi kupac je zatim otplatio na temelju čl. 161. ZOO-a prodavatelju ostatak kupoprodajne cijene kako bi bio kadar steći pravo vlasništva na robi koja je bila predmet te kupoprodaje. Krene li drugi kupac zatim prema prvom kupcu s tzv. regresnom kondicijom, kondicijom zbog plaćanja tuđeg duga, jer se prvi kupac neopravdano obogatio tako što ga je drugi kupac oslobodio njegove obveze da otplati ostatak kupoprodajne cijene, nije riječ ni o postupku vraćanja zbog poremećaja u prometu dobara ni o zaštiti pravnih dobara, već o regresu – slično kao u slučajevima zakonske cesije i poslovodstva bez naloga. Vidi Larenz; Canaris, *op. cit.* u bilj. 1, § 67 I b), str. 130 i 131.

neopravdano. Daroprimac se tako bogati opravdano, na temelju ugovora o daru, kao i vlasnik koji je neku prvotno tuđu stvar stekao dosjelošću neposredno na temelju odredbi Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (dalje u tekstu: ZV) o originarnom stjecanju vlasništva. Ne može se neopravdano obogatiti ni dopuštenom tržišnom utakmicom: Izbrblja li tašti poduzetnik za kavanskim stolom svoje poslovne tajne, pa te poslovne tajne zatim dobro unovče njegovi tržišni takmaci, ti su se konkurenti, doduše, obogatili na račun brbljavog poduzetnika, ali to obogaćenje nije bilo neopravdano.

2. Obogaćenje

2.1. Imovina kao objekt obogaćenja

Obogaćenje je povećanje imovine na dužničkoj, tuženikovoj kondikcijskoj strani. Obogaćenje je razlika između dvaju stanja imovine jednog te istog titulara, kondikcijskog dužnika. Posrijedi je razlika između trenutnog stanja njegove imovine i hipotetskog stanja u kojem bi bila njegova imovina da nije došlo do neopravdanog obogaćenja. Oduzimanju tih dvaju stanja imovine moguće je prići samo ako ih se izrazi novcem. Nakon što se provede oduzimanje tih dviju pozicija mora preostati kakav-takav višak novca ili barem novčana ušteda na strani kondikcijskog dužnika. Može se u tom smislu izjednačiti obogaćenje s novčanom dobiti.⁷ Obogaćenje je, naime, i umanjeње gubitka, novčana ušteda. Kategoriju dobiti treba stoga sagledati sa šireg, a ne tek s računovodstvenog stajališta. Činjenica da obveze kondikcijskog dužnika nadilaze njegova imovinska prava ne osporava sama po sebi kondikciju.

Imovina se stoga mora moći izraziti kao jedinstvena, mjerljiva veličina. Novac ima zadaću izraziti vrijednosti tih dvaju stanja dužnikove imovine, on je svakodobni nazivnik imovine kao nužno mjerljive veličine.

Svaki pravni subjekt ima sferu svoje vlasti, svoju gospodarsku moć. Ona obuhvaća sva gospodarska dobra neke osobe i izražava se imovinom. Gospodarska dobra dadu se izraziti u novcu pa ih zovemo i dobrima koja imaju novčanu vrijednost. Titular imovine zadovoljava gospodarskim dobrima svoje životne potrebe. Taj životni interes podlaže dobra pravnom subjektu, pa je dobrima svojstveno da ih titular koristi, troši, opterećuje, otuđuje; da njima vlada kako bi zadovoljio svoje potrebe. Gospodarska dobra vrijede zbog toga što pravni subjekti njima mogu raspolagati, titulari mogu ostvariti potencijalnu vrijednost svojih dobara. Nije, međutim, dovoljno samo faktično vladati određenim dobrima, sva

---

⁷ Tako i Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 20.

dobra išću svog titulara, osobu koja je njima ovlaštena vladati. Pravni poredak priznaje svakom pravnom subjektu njegovu sferu vlasti odnosno imovinu, štiteći njegova subjektivna prava na svakom pojedinom dobru koje potpada sferi njegove pravne vlasti odnosno koje pripada njegovoj imovini. Subjekt polaže prava, stječe ovlaštenje na dobrima iz svoje imovine samo po pravnom poretku. Pravna dobra su, dakle, dobra koja pravni poredak priznaje pravnom subjektu. Pod subjektivnim pravima razumiju se imovinska prava, a njima pripadaju stvarna, obvezna i prava na nematerijalnim dobrima, odnosno prava osobnosti i prava intelektualnog vlasništva.⁸ Imovina je stoga novčana suma dobivena zbrajanjem svih novčanih vrijednosti subjektivnih pravnih dobara.

2.2. Vrste obogaćenja

2.2.1. Općenito o vrstama obogaćenja

Obogaćenje je razlika između trenutnog stanja imovine kondikcijskog dužnika i hipotetskog stanja u kojem bi bila njegova imovina da nije nastupio događaj uz koji se veže neopravdano obogaćenje. Obogaćenje je slično šteti po tome što ga susrećemo u dva oblika: ili kao stvarno obogaćenje odnosno povećanje dužnikove imovine (*lucrum emergens*) ili kao obogaćenje uštedom odnosno neumanjenjem njegove imovine (*damnum cessans*). Šteta i obogaćenje posebne su i samostalne kategorije. Stvarna šteta zrcali se sa stvarnim obogaćenjem, a izmakla dobit s obogaćenjem uštedom potvrđujući potpunost imovinskopravne zaštite.

2.2.2. Obogaćenje povećanjem aktive (stvarno obogaćenje)

2.2.2.1. Općenito o obogaćenju povećanjem aktive

Svako stjecanje pravnog dobra koje ima novčanu vrijednost povećava konkretnu imovinu i rezultira obogaćenjem nositelja te imovine, kondikcijskog

---

⁸ Bogišić je među prvima odredio pojam imovine Općim imovinskim zakonikom. Prema čl. 15. OIZ-a: "Sve što god prolazi među ljudima, te ima kakvu imovinsku vrijednost: stvari nepokretne i pokretne; svakojaka prava u stvari ukorijenjena, prava na čije djelo i radnju: sve može biti u svačijem imanju, te prelaziti slobodno iz jednoga imanja u drugo, u koliko priroda, zakon ili blagonaravlje ili ne steže čemu trgovinu i saobraćaj." Prije toga imovinu definira austrijski Opći građanski zakonik u § 353 koristeći se pritom pojmom vlasništva. Vidi više o pojmu imovine u: Nikšić, S., *Imovina u građanskom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 52, br. 5-6, 2012., str. 1599 – 1633.

dužnika, ako on na to povećanje nije uzvratio odgovarajućim izdatkom iz svoje imovine. Obujam imovine ostaje isti podudaraju li se primanja s izdacima, tu, dakle, uopće nema obogaćenja. Vjerovnik se neće obogatiti primi li ugovornu činidbu svojeg ugovornog partnera, a ugovorom se obvezao na protučinidbu. Aktiva se stoga povećava nenaplatnim stjecanjem tuđih pravnih dobara koja imaju novčanu vrijednost.

2.2.2.2. Obogaćenje stjecanjem novca

Hrvatsko pravo počiva na kauzalnom konceptu prijenosa vlasništva, tradicije, pa se primatelj stjecanjem stvari može obogatiti, ali nipošto u smislu instituta neopravdanog obogaćenja.

Novac, međutim, stječemo apstraktno, neovisno o titulusu, pravnom temelju. Primljeni novac neposredno na temelju zakona prirasta ostalom primateljevu novcu povećavajući tako njegovu imovinu, za to se ne traže nikakvi razlozi. Neopravdano obogaćenje povećanjem gotova novca i danas je važan slučaj neopravdanog obogaćenja. ZV izričito propisuje kako vlasnik mora stvar koju zahtijeva opisati po njezinim osobinama koje je razlikuju od istovrsnih stvari, pa ne može zahtijevati stvari kao što su gotov novac pomiješan s drugim gotovim novcem i vrijednosne papire na donositelja pomiješane s istovrsnima.⁹

Koncept po kojem je kondikcijski zahtjev u načelu usmjeren na vraćanje neopravdanog obogaćenja u obliku naturalne restitucije danas je potpuna iznimka jer se neopravdano obogaćenje zbog kauzalnog principa prijenosa vlasništva sasvim rijetko ostvaruje stjecanjem individualno određene stvari.¹⁰

Kondikcijski zahtjev nije usmjeren na činidbu *in specie* nego na novčanu činidbu, a ona je određena po rodu. Kondikcijski dužnik nije dužan vratiti *in specie* određenu imovinu za koju se neopravdano obogatio. Doslovno tumačenje odredbe čl. 1111. st. 1. ZOO-a utoliko upućuje na pogrešan zaključak. Vrijednost ostvarene koristi mjeri se novcem, naknađuje se novcem. Posrijedi je temeljno pravilo, a ne podredno, kako to proizlazi doslovnim tumačenjem odredbe čl. 1111. st. 1. ZOO-a.¹¹

⁹ Tako čl. 162. st. 2. ZV-a propisujući pretpostavke vindikacije. Iznimka je moguća samo ako postoje okolnosti iz kojih tužitelj ipak može dokazati svoje pravo vlasništva i iz kojih je tuženik morao znati da tu stvar ne smije prisvojiti.

¹⁰ Vidi sa stajališta nama u tom dijelu poredbenog švicarskog prava Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 70.

¹¹ U njemačkom pravu, zbog koncepta apstraktne tradicije, primarni predmet kondikcija je točno ono pravo koje je kondikcijski dužnik stekao bez osnove, a ne ono

Netko se može obogatiti neposredno primajući novac ponajprije ako mu je netko drugi neposredno namijenio taj novac usprkos tome što mu primatelj za to nije uzvratio odgovarajućom protučinidbom. Darovanje novca označava dopušteno, opravdano daroprimiteljevo obogaćenje. Neopravdano obogaćenje susrećemo, pak, kad se neki novčani iznos greškom pripiše bankarskom računu određene osobe ili kad osoba A primi od osobe B određeni iznos s naslova ispunjenja nekog nevaljanog ugovora.

Stjecanjem novca dolazi do neposrednog obogaćenja kad netko neovlašteno prisvoji tuđi novac. Obogaćenje neposrednim prisvajanjem novca preklapa se utoliko s kaznenopravnim deliktima krađe i pronevjere novca.

Obogatiti se može i neposrednim povećanjem vrijednosti vlastitih pravnih dobara, primjerice, izgrađivanjem ili dograđivanjem vlasnikova zemljišta od strane kondikcijskog dužnika. Time ne dobiva na cijeni samo vlasnikovo zemljište nego i njegova druga pravna dobra, primjerice, povećava se prinos kapitala ili se pojačavaju odnosno povećavaju njegova prava koja se daju izraziti novcem poput jamstva ili hipotekarnog odnosno založnog prava.

Obogatiti se može i posrednim stjecanjem novca koji, dakle, ne pripada vlastitoj imovini kondikcijskog dužnika. Može se stoga obogatiti korištenjem, trošenjem i otuđenjem pravnih dobara koja ne pripadaju vlastitoj imovini kondikcijskog dužnika. Iako određeno pravno dobro ne pripada imovini osobe koja ga koristi ili otuđuje, te radnje mogu toj osobi pribaviti određene koristi koje se daju apstraktno novčano izraziti. Posredno je riječ o obogaćenju, povećanju imovine tih osoba jer je time njihova imovina bez daljnjega dobila na cijeni, vrijednosti koja se daje izraziti u novcu.

Može se posredno obogatiti iskorišćujući tuđe pravno dobro, a da pritom kondikcijski dužnik ne posegne i za samim tim pravnim dobrom. Nesamostalni posjednik, primjerice najmoprimac, ne može se obogatiti prisvajanjem iznajmljene stvari jer je ona vlasništvo najmodavca, ali on se i svojim posjedovanjem te stvari može obogatiti odnosno ostvariti korist koja se daje izraziti u novcu.

Najmoprimac će se obogatiti za ostvarenu cijenu te stvari ako iznajmljenu stvar proda, a kupac je u dobroj vjeri stekne u vlasništvo na temelju čl. 118. ZV-a odnosno na temelju pravila o stvaranju pravnog privida.

---

za koliko se on općenito neopravdano obogatio. Kondikcijski dužnik obavezan je, naime, vratiti kondikcijskom vjerovniku upravo onaj predmet iz njegove imovine koji je stekao bez osnove, neopravdano. Ako, pak, vraćanje nije moguće, kondikcijski dužnik treba sekundarno naknaditi kondikcijskom vjerovniku vrijednost postignute koristi.

Kradljivac slike nije se obogatio za vrijednost slike koju je ukrao jer krađom nije pribavio nikakvo subjektivno imovinsko pravo. Može se, međutim, i on obogatiti dade li tu ukradenu sliku na neku izložbu i zaradi li na tome.

Osoba koja je potrošila tuđu stvar također se može obogatiti. Obogatit će se stoga onaj tko oboji svoju kuću tuđom bojom, i to za vrijednost koju je ta kuća dobila zbog toga što je obojena.

Obogatiti se može, posebice, iskorištavanjem tuđih nematerijalnih dobara. O tome je riječ iskorištava li netko tuđi patent, a da za to nije dobio licenciju ili kad netko neovlašteno objavi tuđe zaštićeno autorsko djelo. On se pritom obogatio zarađujući neovlaštenom, nelojalnom prodajom proizvoda zaštićenih patentnim odnosno autorskim pravom.

Obogaćuje se i onaj tko naplati tuđu tražbinu, primjerice, naplati li cedent određenu tražbinu iako ju je prethodno već ustupio cesionaru.¹²

Netko se naposljetku može obogatiti izvlačeći dobit iz dobara poput popisa klijentele ili tuđeg poslovnog ugleda odnosno *goodwill*. Osoba koja se time obogati ne može na tim dobrima ni u kojem slučaju polagati subjektivna, isključiva prava. Ta i slična prava osobnosti ne pripadaju imovini konkretnog pogođenog pravnog subjekta, no ona se mogu preračunati u imovinske vrijednosti odnosno dadu se izraziti u novcu.¹³ Itekako se može okoristiti tuđim pravima osobnosti, te prednosti dadu se mjeriti u novcu. Koristovanjem tuđeg prava osobnosti rastu izgledi za dobiti, imovina osoba koje se okoriste tuđim pravom osobnosti može snažno rasti. Tada redovito dolazi do neopravdanog obogaćenja koje se dade izraziti u novcu.

2.2.2.3. Obogaćenje stjecanjem drugog dobra koje se dade izraziti u novcu

Osim povećanja gotovinskog novca stjecatelja obogaćuje i svako nenaplatno stjecanje nekog pravnog dobra jer se time njegova imovina povećala za vrijednost tog pravnog dobra. Stekne li tko vlasništvo određene stvari, obogatit će se za njezinu vrijednost osim ako zauzvrat nije dao što drugo. Stjecanje vlasništva stvari bitno je sa stajališta neopravdanog obogaćenja samo ako se vlasništvo na stvari stječe apstraktno, neopravdano obogaćenje inače je isključeno zbog kauzalnosti prijenosa vlasništva. Vlasništvo se apstraktno prenosi u slučajevima prerade, sjedinjenja, miješanja i građenja tuđim materijalom iz čl. 148. ZV-a – općenito u slučajevima stjecanja vlasništva priraštajem.

---

¹² Primjere vidi kod Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 70.

¹³ Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 23.

Obogatiti se može stjecanjem obveznog prava. Cesionar se, primjerice, može neopravdano obogatiti cediranom tražbinom ako nije bio valjan pravni posao na temelju kojeg je obavljena cesija, titulus. Cesijom se, naime, apstraktno raspolaže pravima, a to znači da ona nije ovisna o nedostacima temeljnog obveznog pravnog posla.¹⁴ Obogatiti se može, naposljetku, stjecanjem imaterijalnog dobra, primjerice, patenta, zaštićenog žiga, autorskog ili umjetničkog djela od onoga tko na tom pravu ima subjektivno, isključivo pravo.

2.2.3. Obogaćenje smanjenjem pasive

Imovina se može povećati i neopravdanim smanjenjem tuđe pasive jer se pod imovinom razumije neto imovina odnosno aktiva umanjena za pasivu. Obogatiti se stoga može neopravdanim otpuštanjem duga i plaćanjem tuđe obveze. O neopravdanom otpuštanju tuđeg duga, plaćanju tuđe obveze govori se ponajprije sa stajališta *condictio indebiti*, dakle, ako je kondikcijski vjerovnik otpustio tuđi dug pogrešno misleći da za to ima određeno materijalnopravno opravdanje.

Unutarnji materijalnopravni odnos ovršenika i trećih ponajprije je sa stajališta ovrhovoditelja *res inter alios acta* – taj odnos ne tiče se, dakle, ovrhovoditelja u ovršnoj konačnici. Nastupa li ovršenik u odnosu prema ovrhovoditelju samostalno, ovrhovoditelj ima pravo s povjerenjem pouzdati se u trajnu opstojnost svoje naplate s naslova pravomoćnosti rješenja o ovrsi – za njega je namireni dug s razlogom ovršenikov dug – a ovršeniku u pravilu preostaje ugovorni zahtjev ili zahtjev s naslova pravila o zakonskoj subrogaciji prema osobi koja shodno njihovu unutarnjem materijalnopravnom odnosu snosi odgovornost za taj dug. Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (dalje u tekstu: VTSRH) usredotočuje se, međutim, u potpunosti na prijelaz iz aktive u aktivu te u tome vidi isključivu, doslovnu materijalnopravnu pretpostavku neopravdanog obogaćenja, time, međutim, zanemaruje mogućnost neopravdanog obogaćenja smanjenjem pasive jer gubi iz vida obveze – koje, doduše, nisu imovina, ali posredno očito utječu na krajnju vrijednost imovine – posebice kad tko nije dragovoljno podmirio tuđi dug.¹⁵ VTSRH u tom dijelu neopravdano osiromašuje životne mogućnosti neopravdanog obogaćenja – tim više što pravilno tumači da tada može biti riječ o ispunjenju dužnikove obveze od strane treće osobe u smislu čl. 161. ZOO-a – te svojim stajalištem dodatno potvrđuje svu krhkost teze o stjecanju bez osnove

¹⁴ Opširnije Markovinić, *op. cit.* u bilj. 1, str. 292.

¹⁵ Vidi odluku VTSRH-a, Pž-4847/08-4 od 19. veljače 2008., objavljenu na mrežnoj stranici VTSRH-a.

iz čl. 1111. st. 1. ZOO-a kao tobožnje opće tužbe uzdignute u rang posebnog obveznog odnosa, neopravdanog obogaćenja.¹⁶

Kad je ovršenik platio određeni dug u ovršnom postupku, a taj dug je u materijalnopravnoj konačnici sa stajališta njegova unutarnjeg odnosa s trećom osobom – dug te treće osobe, a ne njegov dug – pravila s naslova zakonske subrogacije iz čl. 91. ZOO-a isključuju ovršenikov kondikcijski zahtjev prema trećoj osobi jer je ovršenik tada neposredno na temelju zakona pribavio ovrhovoditeljevu tražbinu prema toj trećoj osobi.¹⁷ Kondikcijski zahtjev ovršenika prema trećoj osobi tada otpada jer je ne samo sa stajališta ovršnog postupka nego i sa stajališta mjerodavnog materijalnog prava naplaćen njegov dug, a ne dug koji je ovrhovoditelj zapravo imao prema trećoj osobi. Pri tome nije odlučujuće je li ovršenik uopće istaknuo prigovor promašene pasivne legitimacije u ovršnom postupku ili ga je, pak, istaknuo pa ga je sud odbio; tada se, naime, treća osoba očito nije neopravdano obogatila na ovršenikov račun i to smanjenjem svoje pasive jer je ovršenik neposredno na temelju čl. 91. ZOO-a stekao ovrhovoditeljevu tražbinu prema trećoj osobi.¹⁸ Treba poći od toga da ovršenik ima pravni interes u smislu čl. 91. ZOO-a čim je stupio u bilo kakav interni odnos s tom trećom osobom – neovisno o tome što nije dobrovoljno nego prisilom namirio taj dug.

2.2.4. Obogaćenje uštedom

Obogatiti se može naposljetku i neumanjenjem imovine odnosno tako što izostanu određeni izdaci pa se time uštedi. Izostaje, dakle, smanjenje imovine koje bi inače pod redovitim okolnostima nužno uslijedilo (*damnum cessans*).

---

¹⁶ Vidi odluku VTSRH-a, Pž-4847/08-4 od 19. veljače 2008., objavljenu na mrežnoj stranici VTSRH: "... sve zakonske odredbe ZOO-a koje uređuju stjecanje bez osnove primjenjuju se u slučaju kad dio imovine jedne osobe bez osnove prijeđe u imovinu druge osobe. U ovom parničnom predmetu, premda je dio tužiteljeve imovine na temelju pravomoćnog rješenja o ovrsi prešao u imovinu treće osobe, Čistoće d.o.o., ta tužiteljeva imovina nije prešla u tuženikovu imovinu. Upravo zbog toga, tužitelj tuženikovim plaćanjem trećoj osobi nije obogaćen, to jest tim tuženikovim plaćanjem nije se povećala tuženikova imovina pa se za to – bar u odnosu prema tuženiku – ne može govoriti o stjecanju bez osnove”.

¹⁷ Tu hipotezu u osnovi zastupa i odluka VTSRH-a, Pž-4847/08-4 od 19. veljače 2008., objavljena na mrežnoj stranici VTSRH-a.

¹⁸ U konačnici tako, ali uz ponešto drukčiju argumentaciju, i odluka VTSRH-a, Pž-4847/08-4 od 19. veljače 2008., objavljena na mrežnoj stranici VTSRH-a. Tužitelj kao kondikcijski vjerovnik dužan je u svakom slučaju dokazati da je u ovršnom postupku prisilno od njega naplaćen tuđi dug, a on to u spomenutom predmetu nije učinio, pa treba poći od toga da je tada platio svoj dug.

To u pravilu nastupa kod tzv. miješanog darovanja, kad netko doduše naknadi tuđu činidbu, no ta naknada, protučinidba grubo odudara od vrijednosti primljene činidbe. Naplati li jedna strana drugoj bagatelnu cijenu pogrešno misleći da naplaćuje punu cijenu – druga strana neopravdano se obogatila faktično ostvarenom uštedom. Među tim činidbama zjapi očit raskorak, one nisu povezane međusobnom simetrijom. Obogaćenje se tada ne sastoji od toga što je ta osoba primila u svoju imovinu nego od toga što je ta osoba uštedjela određeni izdatak iz svoje imovine. Područje primjena neopravdanog obogaćenja uštedom treba tražiti i u odgovarajućoj primjeni *condictio indebiti* iz čl. 1112. st. 1. ZOO-a.

Obogaćenje uštedom posrijedi je i kod neovlaštenog korištenja tuđeg dobra. Osoba koja se okoristi tuđim dobrom obogatit će se za onoliko koliko bi inače morala platiti za to korišćenje imatelju, ovlašteniku tog dobra, da se po redovitom tijeku stvari obratila ovlašteniku kako bi mu on odobrio koristiti to dobro. Ako najmoprimac ne napusti iznajmljeni stan nakon prestanka ugovora o najmu, obogatit će se za najamninu koju je uštedio, a koju bi inače bio dužan platiti na temelju ugovora o najmu. Ako netko neovlašteno koristi tuđi izum zaštićen patentom ili, pak, neovlašteno objavljuje tuđe autorsko djelo, obogatit će se za licencijsku naknadu odnosno autorski honorar koji je uštedio, a koji bi inače bio dužan platiti da se po redovitom tijeku stvari obratio ovlašteniku kako bi ga on ovlastio koristiti to nematerijalno dobro.

Ako bi tko trošio tuđa dobra štedeći svoja vlastita, obogatio bi se za vrijednost koju su njegova dobra zbog toga sačuvala. Pojede li netko tuđe živežne namirnice, obogatit će se za onoliko koliko bi inače sam morao za njih izdvojiti. Vozi li tko neovlašteno tuđe vozilo, obogatit će se uštedom troškova koje bi inače bio imao da je vozio svoje vlastito vozilo ili, pak, iznajmljeno vozilo.

Obogaćenje uštedom posebice je bitno sa stajališta pravila po kojem se neopravdano obogaćenje primjenjuje samo ako se stečeno u trenutku podnošenja kondikcije još uvijek nalazi u imovini kondikcijskog dužnika.¹⁹ Ni poštenu neopravdano obogaćeni kondikcijski dužnik ne može s uspjehom prigovoriti kako je već potrošio sav neopravdano primljeni novac te kako stoga više nije obogaćen, pa prema tome ni odgovoran s naslova pravila o neopravdanom obogaćenju. On je, istina, potrošio novac, ali je time uštedio sredstva koja bi inače morao utrošiti za konkretnu, već zadovoljenu namjenu. Obogaćen je stoga iznosom koji je trošeći tuđe uštedio od svojega.

---

¹⁹ O tom pravilu vidi Klarić; Vedriš, *op. cit.* u bilj. 1, str. 650. U tom smislu vidi izričitu odredbu čl. 64. švicarskog OR-a.

3. Neosnovano zahvaćanje kondikcijskog dužnika u sferu pravne vlasti kondikcijskog vjerovnika

Kondikcijska svota nije ono što je kliznulo iz imovine kondikcijskog dužnika u imovinu kondikcijskog vjerovnika. Treba otkloniti učenje o kondikcijskom šiberu kao nužnoj pretpostavci kondikcije. Pozornost treba preusmjeriti s promjena u imovinama kondikcijskog dužnika i vjerovnika na zadiranja, pa shodno tome i zahvaćanja kondikcijskog dužnika u sferu pravne vlasti kondikcijskog vjerovnika.²⁰ Svaki pravni subjekt ima svoja isključiva imovinska prava, pravni subjekt određen je, dakle, sferom svoje pravne vlasti. Toj sferi gravitira imovina pravnog subjekta, pozitivni i negativni pogodbeni interesi zaštićeni obveznim pravima, primjerice, pravima s naslova ugovora i konačno prava osobnosti među koja treba ubrojiti i specifična prava i interese zaštićene pravilima o poštenoj tržišnoj utakmici.

Nije posrijedi ma kakvo obogaćenje, samo je neopravdano obogaćenje nauštrb drugoga kadro izgraditi institut neopravdanog obogaćenja i time zatvoriti normativne deficite sustava privatnog prava. Obogaćenje nauštrb drugoga treba, dakle, razumjeti kao zahvaćanje kondikcijskog dužnika u sferu pravne vlasti kondikcijskog vjerovnika.

Umanjenje imovine samo je jedan od načina na koji je moguće narušiti sferu tuđe pravne vlasti. To je, međutim, moguće učiniti i korištenjem tuđih pravnih dobara te povredom tuđih pravno zaštićenih interesa. Narušiti je stoga šire nego oštetiti: šteta je samo jedan od načina narušavanja tuđe pravne sfere, svako narušavanje tuđe pravne sfere ne izražava se nužno kao šteta.²¹ Svako umanjenje imovine kači sferu pravne vlasti, nužno je narušava. Imovina se može umanjiti činidbom samog kondikcijskog vjerovnika ili tako da on zametne ili izgubi određenu stvar. Kondikcijski dužnik može okrasti kondikcijskog vjerovnika, on može naposljetku uništiti ili potrošiti neko dobro kondikcijskog vjerovnika i tako umanjiti njegovu imovinu.

Pravna sfera nekog subjekta može se narušiti i kad određeno pravno dobro ostane u njegovoj imovini. Kondikcijski dužnik ne mora u cijelosti prisvojiti tuđe pravno dobro, on može na nj nasrnuti samo s ciljem da ga uživa ili troši. Privatno pravo štiti pravne subjekte tako što im u načelu priznaje isključivo pravo korištenja svojih pravnih dobara. Vlasnik je u načelu isključivo ovlašten

---

²⁰ Tako sa stajališta u tom dijelu nama najrodnijeg švicarskog prava Schlupep, *op. cit.* u bilj. 1; Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 30.

²¹ Keller, Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 31.

posjedovati, uporabiti, koristiti i raspolagati svojom stvari.²² Vjerovnik je na odgovarajući način jedini ovlašten naplatiti svoju tražbinu od dužnika ili cedirati tu tražbinu nekom trećem. Vlasnik patenta je također u načelu isključivo ovlašten koristiti izum. Slično stvari stoje s autorskim pravima. Ovlaštenikova pravna sfera narušava se zadru li treći nepovlasno u ta tuđa ovlaštenja. Sve što su priskrbili tim nepovlasnim zadiranjem, zahvaćanjem u tuđu pravnu sferu, nisu priskrbili sebi nego punopravnom titularu pravne sfere koju su oni narušili. Oni su time stekli samo obvezu prema kondicijskom vjerovniku, eventualno prava na naknadu troškova ovisno o tome jesu li pritom postupali pošteno.

Odredba čl. 19. ZOO-a pruža sustavnu zaštitu pravima osobnosti pravnih subjekata. Sustavu privatnog prava strano je suziti pravnu zaštitu prava osobnosti na odgovornost za neimovinsku štetu. Obogati li se tkogod tako što je povrijedio tuđa prava osobnosti, bit će dužan prenijeti imatelju povrijeđenih prava osobnosti sve što je time neopravdano zaradio. O tome je, primjerice, riječ kad se neovlašteno koristi tuđe ime ili lik radi promicanja svojih proizvoda na tržištu. Komercijalno iskorištavanje tuđih prava osobnosti, općenito uzevši, nije dopušteno ako se s time prethodno nije suglasio njihov titular.

Zadiranja u tuđu pravnu sferu mogu naposljetku nastati povredom pozitivnog i negativnog pogodbenog interesa zaštićenog obveznim pravima, primjerice, pravima s naslova ugovora. O tome je riječ kad jedna ugovorna strana povrijedi klauzule koje drugoj strani jamče određena ekskluzivna prava poput isključive licencije ili isključivog trgovačkog zastupstva na određenom području. Ugovoru nelojalna strana obvezna je svojem ugovornom partneru prenijeti sve što je tom povredom stekla. Odgovarajuće posljedice pojavljuju se i glede kršenja ugovornih klauzula o zabrani ili ograničenju obavljanja djelatnosti koje, primjerice, može preuzeti na sebe trgovački zastupnik sukladno pravilima iz čl. 834. ZOO-a.

IV. NAČINI NA KOJE DOLAZI DO OBOGAĆENJA TUĐIM

1. Općenito o načinima obogaćenja

Neopravdano obogaćenje susrećemo samo kad jedna strana poveća svoju imovinu nauštrb druge strane. Obogaćenje jedne strane i narušavanje sfere pravne vlasti druge strane povezani su činjeničnim odnosno životnim i shodno tome odgovarajućim pravnim odnosno obveznim odnosom. Obogaćenje jedne strane je učinak, a narušavanje sfere pravne vlasti druge strane je razlog. Od-

---

²² Tako čl. 30. st. 2. ZV-a. Vidi i čl. 30. st. 1. ZV-a.

nos obogaćenja i narušavanja obilježava koneksitet.²³ Neopravdano obogaćenje je jedan jedincati događaj s dvostrukim učincima, s jedne strane, povećava se imovina kondikcijskog dužnika, a, s druge strane, narušava se sfera pravne vlasti kondikcijskog vjerovnika.

Neopravdano obogaćenje događa se činidbom samog kondikcijskog vjerovnika, zadiranjem kondikcijskog dužnika u sferu pravne vlasti kondikcijskog vjerovnika i naposljetku pukim slučajem.²⁴ Govorimo shodno tome o: kondikcijama zbog obogaćenja činidbom, kondikcijama zbog obogaćenja zadiranjem i kondikcijama zbog obogaćenja slučajem.²⁵

2. Obogaćenje činidbom kondikcijskog vjerovnika

Povećanje imovine jedne strane, obogaćenje nauštrb druge strane susrećemo kad netko neopravdano drugome ispuni određenu činidbu i tako mu pribavi određenu imovinsku korist. Obogaćenje činidbom kondikcijskog vjerovnika podrazumijeva u pravilu određeni posao na temelju kojeg dio imovine kondikcijskog vjerovnika prelazi u imovinu kondikcijskog dužnika. Obogaćenje kondikcijskog dužnika stoji u koneksnom odnosu prema narušavanju sfere pravne vlasti kondikcijskog vjerovnika. Područje njegove pravne vlasti opada, smanjuje se njegova imovina jer je ispunjenjem određene činidbe određena stvar, pravo ili tražbina u cijelosti izišla iz njegove imovine ili su, pak, smanjena ovlaštenja kondikcijskog vjerovnika na tim predmetima iz njegove imovine.

Glavni tip kondikcija zbog obogaćenja činidbom tiče se obogaćenja kondikcijskog dužnika činidbom samog kondikcijskog vjerovnika. Kondikcijski vjerovnik ima, dakle, pravo zahtijevati od kondikcijskog dužnika vraćanje koristi koje je potonji stekao s naslova te njegove konkretne činidbe.

3. Posebnost obogaćenja činidbom u trostranim odnosima

Kondikcije zbog obogaćenja činidbom kompliciraju se u trostranim odnosima. Treba odgonetnuti tko se neopravdano obogatio na čiji račun kad se, primjerice, ispunjavanjem činidbe asignata asignataru simultano ispunjavaju

---

²³ Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 33.

²⁴ U njemačkoj, austrijskoj i švicarskoj pravnoj literaturi razlikuju se shodno toj podjeli *Leistungskonditionen*, *Eingriffskonditionen* i *Zuffallskonditionen*.

²⁵ Spomenutu podjelu kondikcija u našem pravu zagovara i Markovinović, *op. cit.* u bilj. 1, str. 303.

tri činidbe: činidba asignanta asignataru iz temeljnog odnosa, odnosa valute; činidba asignata asignantu iz odnosa pokrića i naposljetku činidba asignata asignataru iz inkaso odnosa, odnosa plaćanja. Ne razumije se samo po sebi tko je pasivno legitimiran jer se najmanje trojica obogaćuju činidbom asignata asignataru. Slične probleme susrećemo kod ugovora u korist trećega, komisiona i cesije. Neopravdano obogaćeni prima u tim slučajevima činidbu putem tuđeg posrednog zastupnika ili pomoćnika u ispunjenju.

Doznači li A svojom greškom sredstva B umjesto C, kondikcijski zahtjev u načelu ima A prema B. C ima tada zahtjev za ispunjenje prema A, pa shodno tome ima prema A i pravo na zakonske zatezne kamate sve dok A taj dug ne podmiri i to po općem režimu zakašnjenja s ispunjenjem novčanih činidbi, a ne po posebnom režimu plaćanja zakonskih zateznih kamata s naslova pravila ZOO-a o neopravdanom obogaćenju. Ispravno stoga zaključuje VTSRH kad tvrdi kako ta tražbina osobe C – u tom slučaju tužitelja – prema osobi A nikad nije mogla biti preusmjerena prema osobi B odnosno u ovom slučaju tuženiku, u smislu odredbe čl. 1111. st. 1. ZOO-a.²⁶ VTSRH pritom dodaje: “Zbog toga se, budući da nema stjecanja bez osnove, jer nije ispunjena osnovna pretpostavka, tj. nema prijelaza imovine tužitelja na tuženika, ne mogu primijeniti odredbe o plaćanju zakonskih zateznih kamata (a one su u ovom slučaju bile predmet tužbenog zahtjeva C prema B i to s naslova odredbe čl. 1115. ZOO-a za razdoblje od trenutka pripisivanja sredstava doznake B do trenutka isplate odgovarajućeg iznosa tužitelju od strane A; op. a.).”²⁷ Pravilo VTSRH ne smije se prihvatiti bez zadržke. U posebnim slučajevima korisniku doznake treba priznati pravo da zadrži sva ili dio greškom doznačenih sredstava, i to na temelju šireg teleološkog tumačenja pravila o ispunjenju naturalnih obveza iz čl. 1114. ZOO-a. Ako, naime, nema obveze vraćanja svega što je dano ili učinjeno na ime ispunjene naturalne obveze, nema ni obveze vraćanja onoga što je greškom doznačeno ako je korisnik primio doznaku u dobroj vjeri na ime namirenja nekih svojih dospjelih, pa i nedospjelih tražbina prema doznačitelju, usprkos tome što mu je doznačitelj ta sredstva doznačio greškom.²⁸

²⁶ Vidi Odluku VTSRH-a, V. Pž-3004/93, od 26. travnja 1994., objavljenu u PuG 3-4/1995., str. 320. Sud prvog stupnja zauzeo je u tom predmetu pogrešno, suprotno stajalište.

²⁷ Vidi Odluku VTSRH-a, V. Pž-3004/93, od 26. travnja 1994., objavljenu u PuG 3-4/1995., str. 320. U tom slučaju bile su posrijedi doznake Republičkog fonda zdravstvenog osiguranja. U tom smjeru vidi i općenito glede plaćanja doznakom Miladin, *op. cit.* u bilj. 1, str. 70.

²⁸ U tom smislu glede tome odgovarajućih slučajeva dvostrukih doznaka i preplaćivanja doznakom vidi Miladin, *op. cit.* u bilj. 1, str. 70 – 71.

Ugrubo rečeno, ako je riječ o nedostatku u odnosu valute, a pomoćnici u ispunjenju postupaju u ime i za račun drugoga, kondikcijom će ići dužnik prema vjerovniku.

A, primjerice, proda B sliku na kredit. B shodno tome upućuje svoju banku C da plati A cijenu za tu sliku. Postavlja se pitanje tko je na čiji račun obogaćen uspostavi li se kasnije kako nije valjan ugovor o kupoprodaji između A i B. Očito se tada obogatio prodavatelj A jer je primio cijenu za sliku iako ugovor o kupoprodaji nije bio valjan. Narušena je sfera pravne vlasti kupca B jer je B na temelju valjanog odnosa pokrića sa svojom bankom C obvezao svoju banku C koja je shodno tome ispunila činidbu prodavatelju A. B nije za to primio od osobe A odgovarajuću protučinidbu jer njihov temeljni odnos nije bio valjan. Narušena je sfera pravne vlasti B jer je njegova imovina neopravdano umanjena za iznos za koji je banka teretila njegov žiro-račun doznajući sredstva A. Odnos između kupca B i njegove banke C je poravnat jer je banka uredno ispunila valjano preuzetu činidbu i za to je primila odgovarajuću protučinidbu s naslova pravila o asignaciji koja su mjerodavna za pravni odnos između doznateljca i njegove banke.

Ako je riječ o nedostatku u odnosu valute, a pomoćnici u ispunjenju postupaju u svoje ime i za tuđi račun, kondikcijom će ići neposredno pomoćnik u ispunjenju ili posredni zastupnik poput komisionara prema neopravdano obogaćenom vjerovniku, trećemu. Posredno zastupani, komitent, ne može ići direktno kondikcijom prema komisionarovu ugovornom partneru. Samo je komisionar u pravnom odnosu s trećima, ne i komitent, pa po tom ključu treba rješavati i zahtjeve s naslova neopravdanog obogaćenja neovisno o tome što određeni nedostatak opterećuje odnos valute, dakle, odnos komitenta i komisionara.

Ako je riječ o nedostatku u odnosu pokrića, a odnos valute je pri tome valjan, asignat, promitent ispunit će činidbu vjerovniku iako odnos pokrića nije bio valjan. Vjerovnik ima pravo zadržati sve što mu pripada na temelju odnosa valute. Neopravdano se stoga bogati dužnik i to nauštrb asignata, komisionara, promisara.

A je, primjerice, obvezan vratiti B zajam. A stoga upućuje svoju banku C da plati taj iznos B. Imovine sudionika tog trostranog odnosa naći će se u sljedećem položaju, utvrdi li se naknadno kako odnos između A i C (odnos pokrića) nije bio valjan:

Obogaćen je dužnik A jer je otplativši zajam doznakom uklonio svoju obvezu B kao stavku svoje pasive. A je obogaćen jer svojoj banci C zbog poremećaja u odnosu pokrića nije dužan uzvratiti protučinidbom.

Narušena je sfera pravne vlasti banke C jer je ona namirila obvezu A prema B, a istodobno ne može zahtijevati od A protučinidbu jer njihov odnos pokrića nije valjan.

Imovina vjerovnika B nije pretrpjela nikakve promjene jer je B doznakom primio što mu inače pripada s naslova valjanog ugovora o zajmu. Nije bitno što je banka C ispunila činidbu na temelju poremećaja u odnosu pokrića, dakle, u odnosu između A i banke C.

Na temelju čl. 312. ZOO-a nalog za doznakom načelno nije valjan dade li ga neovlašteni zastupnik (*falsus procurator*), osim ako ga neovlašteno zastupani naknadno odobri. Budući da korisnik doznake nije strana ugovornog odnosa između doznačitelja i njegove banke, doznačitelj zastupnik prilikom doznake u vlastitu korist ne podliježe ograničenjima vezanim uz opću zabranu²⁹ sklapanja ugovora sa samim sobom. Ako, međutim, doznačitelj zastupnik očito zloupotrebljava svoje ovlaštenje kako bi, primjerice, podmirio pasivan saldo na svojem računu, tada se iznimno mogu na teret banke uzeti u obzir pravila o prekoračenju granica ovlaštenja iz čl. 311. ZOO-a te je tada njegov nalog za doznakom kao žiro-ugovorno ovlaštenje, uputa ništav i bez odgovarajuće primjene pravila o zabrani sklapanja ugovora sa samim sobom.³⁰ U ostalim slučajevima, dakle, po redovitom tijeku stvari nema nikakvog pravnog temelja uskratiti pravnu zaštitu banci kojoj je uputu u okviru žiro-ugovora dala valjano opunomoćena osoba.³¹ Banka ima stoga redoviti žiro-ugovorni zahtjev prema svojem klijentu, imatelju računa s naslova podmirenja debitnog salda i za onaj iznos za koji je svakodobni saldo teretio opunomoćenik imatelja računa prekoračujući pritom unutarnja ograničenja svojeg ovlaštenja iz punomoći. Sagleda li se tada – dakle po redovitom tijeku stvari – imatelj računa kao tobožnji pomagač svojeg opunomoćenika, označi li se njegova opunomoćenika u odnosu prema banci kao tobožnjeg stjecatelja bez osnove – grubo se zanemaruje institut punomoći i zastupanja na štetu opće pravne sigurnosti i povjerenja u pravni i poslovni promet.³² Prebacivanje rizika zlouporabe rizika s opunomoćitelja na banku u pravilu nije razumno uvijek kad se opunomoćenik prezentira banci putem uredne punomoći kojom ga njezin klijent, imatelj računa opunomoćuje da disponira njegovim žiro-ugovornim ovlaštenjima. Sud mora voditi računa o tome da je građanskopravna odgovornost šira od kaznenopravne i da očite kaznenopravne

²⁹ Vidi čl. 49. TZD-a. O tome da je riječ o općoj zabrani vidi Barbić, J., *Pravo društava, Opći dio*, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2006., str. 489 – 491.

³⁰ Tako Miladin, *op. cit.* u bilj. 1, str. 67 – 69.

³¹ Tako Miladin, *op. cit.* u bilj. 1, str. 68, uz navođenje odgovarajućih stajališta njemačke pravne literature.

³² Tako, međutim, odluka ŽS u Rijeci, Gž-1687/04 od 6. srpnja 2005., objavljena u ING Sudska praksa, 2/2007., str. 56, Rbr. 191.211.1. Iz odluke ne proizlazi da je punomoć bila krivotvorena ili da je riječ o slučaju *falsus procurator*.

kategorije poput "pomagača" i "protupravno ostvarene koristi" ne smiju svojom "sugestivnošću" pomutiti neumitnu civilnopravnu računicu.³³

4. Obogaćenja zadiranjem u sferu tuđe pravne vlasti

Zadiranje označava narušavanje tuđe sfere pravne vlasti. To zadiranje ne iscrpljuje se, međutim, u pukom uznemiravanju titulara te sfere pravne vlasti.³⁴ Od takvih nasrtaja titular se brani zahtjevom da se prestane s povredom prava osobnosti s naslova čl. 1048. ili, pak, zahtjevom iz čl. 1047. ZOO-a da se remetitelj suzdrži od njegova daljnjeg uznemiravanja. Onaj tko zadire u sferu tuđe pravne vlasti mora se obogatiti, okoristiti tim svojim radnjama. Ako određeno zadiranje nije popraćeno obogaćenjem, neće se primijeniti pravila s naslova instituta neopravdanog obogaćenja. Zadiranje mora rezultirati povećanjem ili barem sprječavanjem smanjenja imovine kondikcijskog dužnika. Pozornost je usredotočena na promjene u imovini kondikcijskog dužnika, nije presudno kako se narušavanje sfere pravne vlasti odrazilo na imovinske prilike kondikcijskog vjerovnika.

Beskrupulozni tržišni takmaci nelojalnom tržišnom utakmicom posebice mogu namaknuti značajne profite. Kondikcija zbog obogaćenja zadiranjem u tuđu sferu pravne vlasti jedno je od najvažnijih sredstava pravne zaštite na području prava tržišne utakmice. Narušavanje poduzetničkih prava osobnosti daje se također uspješno zaštititi kondikcijama zgrnu li remetitelji pritom određene profite nauštrb povrijeđenog poduzetnika.

Između remetiteljeva obogaćenja i narušavanja sfere pravne vlasti drugog pravnog subjekta mora postojati koneksitet. Remetiteljevo zadiranje simultano proizvodi dvostruki učinak: narušava sferu tuđe pravne vlasti i obogaćuje, povećava imovinu remetitelja, kondikcijskog dužnika. Koneksitet obilježava odnos među tim učincima. Remetitelj se obogatio nauštrb drugoga jer je povećao svoju imovinu narušivši sferu pravne vlasti drugog povrijeđenog subjekta, kondikcijskog vjerovnika.

Može se obogatiti zadiranjem u tuđa stvarna prava, obvezna prava, nematerijalna prava, prava osobnosti te zadiranjem u tuđe poduzeće kao poseban slučaj kondikcija na području prava tržišne utakmice i trgovačkog prava. Zapada se u teškoće barata li se kondikcijama zbog zadiranja u tuđu imovinu umjesto kon-

³³ Vidi, međutim, očito koketiranje s tim kaznenopravnim kategorijama u odluci ŽS-a u Rijeci, Gž-1687/04, od 6. srpnja 2005., objavljenoj u ING Sudska praksa, 2/2007., str. 56, Rbr. 191.211.1.

³⁴ Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 38.

dikcijama zbog zadiranja u tuđe poduzeće.³⁵ Imovinom se brojčano izražavaju sva titularova obvezna i stvarna prava, ona je u konačnici konkretan novčani iznos izbačen pukom računskom operacijom.³⁶ Imovina kao takva nije posebno zaštićeno pravno dobro. Poduzeće nasuprot tome jest posebno pravno dobro i to treba dosljedno primijeniti u pravu neopravdanog obogaćenja.

Neopravdano obogaćenje zadiranjem u tuđa stvarna prava moguće je prisvajanjem tuđih stvari, otuđivanjem ili opterećivanjem tuđih stvari, trošenjem i naposljetku korištenjem tuđih stvari.

Kondikcijski dužnik može tuđe stvari ili njihove vrijednosti sjediniti, stopiti sa svojom imovinom. Ponajprije može krađom prisvojiti tuđe pokretne stvari određene po rodu i pomiješati ih sa svojim stvarima iste vrste ili istog roda. Posrijedi je prisvajanje sjedinjenjem tuđih stvari sa svojim.³⁷ Tumačenjem čl. 148. st. 2. ZV-a treba zaključiti kako se neće vraćati svakome što je njegovo, nego će obveznopravna pravila o neopravdanom obogaćenju odrediti ima li tko pravo tražiti naknadu i od koga ako se tuđe pokretne stvari koje je netko neovlašteno preradio, sjedinio sa svojim, pomiješao ili smiješao sa svojim ne mogu bez nerazmjerno velikih troškova vratiti u prijašnje stanje.

Otuđenje odnosno opterećenje stvari nije valjano ako je stvar otuđila ili opteretila osoba koja na to nije bila ovlaštena. Iznimno je, međutim, po čl. 118. st. 1. i st. 4. ZV-a i od neovlaštene osobe moguće u dobroj vjeri steći pravo vlasništva ili drugo ograničeno stvarno pravo na stvari. Zadiranjima u vidu nedopuštenih raspolaganja stvarima neopravdano se obogaćuje osoba koja nije bila ovlaštena tako disponirati stvarima, a istodobno se narušava sfera pravne vlasti dotadašnjeg vlasnika odnosno dotadašnjeg imatelja nekog ograničenog stvarnog prava na stvari.

Proda li, primjerice, najmoprimac poštenoj trećoj osobi iznajmljenu pokretnu stvar, pribavit će joj valjano vlasništvo te stvari. Dotadašnji vlasnik, najmodavac ne može zahtijevati od kupca da mu vrati stvar, može samo zahtijevati od najmoprimca da mu dade sve za što se neopravdano obogatio na njegov račun.

Trošenjem tuđih stvari neopravdano se obogaćuje strana koja svojim zadiranjem troši tuđe stvari, a tim istim zadiranjem narušava se sfera pravne vlasti dotadašnjeg vlasnika stvari.

---

³⁵ Toga su svjesni i Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 41, no oni, iako je to apsurdno, ustraju na kondikcijama zbog zadiranja u tuđu imovinu. Problem u koji su zapali može se riješiti isključivo zagovaranjem kondikcija zbog zadiranja u tuđe poduzeće.

³⁶ Keller; Schaufelberger, *op. cit.* u bilj. 1, str. 41.

³⁷ O sjedinjenju vidi čl. 148. ZV-a.

Gradnjom tuđim materijalom ili njegovom ugradnjom u vlastitu ili neku drugu nekretninu ili pokretninu često prestaje postojati taj materijal odnosno pokretna stvar. Ta stvar jednostavno nestaje, a zajedno s njom i vlasništvo koje je u njoj ukorijenjeno te sva druga u njoj, također, ukorijenjena ograničena stvarna prava. Tu životnu činjenicu jasno iznosi odredba čl. 151. st. 1. ZV-a. Dotadašnje vlasništvo stvari nastavlja nakon njezina prestanka živjeti u obliku obveznopравnih zahtjeva s naslova neopravdanog obogaćenja. Tvrdnju također snažno potkrjepljuje odredba čl. 151. st. 1. ZV-a jer nestane li ugradnjom, građenjem stvar, nestat će zajedno s njom i vlasništvo koje je u njoj ukorijenjeno te sva druga u njoj, također, ukorijenjena ograničena stvarna prava, "...no ne i ona prava koja po svojoj naravi mogu imati naknadu na koju bivši vlasnik ima pravo". Izraz bivši vlasnik jasno potvrđuje gubitak stvarnopravne pozicije, a izraz naknada potrebu da se taj materijalnopravno neopravdani imovinski gubitak nadomjesti odgovarajućim imovinskopravnim zahtjevom odnosno kondikcijom.

Prerađuje li ili prenamjenjuje li netko tuđu pokretnu stvar, nova stvar koja nastane preradom ili prenamjenom pripast će onome tko ju je prenamijenio odnosno preradio ako njegov rad vrijedi više od tuđeg materijala.³⁸ U pozadini odnosa između ugovora o djelu i ugovora o kupoprodaji iz čl. 591. ZOO-a stoji odgovor na pitanje je li naručitelj ili izvođač vlasnik nove pokretne stvari koja je nastala tako što ju je izvođač izradio ili prenamijenio iz naručiteljeva materijala. Obveznopravni problem tumačenja karaktera izvođačeve činidbe i stvarnopravni problem vlasništva djela kao rezultata izvođačeva rada tuđim, naručiteljevim materijalom rješava se po istom principu, utvrđivanjem vrijednosti izvođačeva rada prema vrijednosti naručiteljeva materijala.

Samo je vlasnik ovlašten koristiti svoje stvari, samo on može ovlastiti druge da koriste njegovu stvar. Nedopuštenim korištenjem tuđih stvari neopravdano se obogaćuje strana koja svojim zadiranjem koristi tuđe stvari, a tim istim zadiranjem narušava se sfera pravne vlasti vlasnika ili drugog ovlaštenika tih stvari.

Tko koristi tuđi automobil, a da za to nije dobio vlasnikovu suglasnost, obogaćuje se neopravdano nauštrb vlasnika i to za iznos koji je uštedio vozeći tuđi automobil, primjerice, za troškove koje bi on inače imao da je registrirao, osigurao i servisirao svoje vozilo ili, pak, za troškove koje bi imao da je iznajmio takvo vozilo po redovitim tržišnim uvjetima. Obogatit će se neopravdano, primjerice, najmoprimac nauštrb najmodavca ako se ne iseli iz iznajmljenog stana nakon prestanka ugovora o najmu i to za iznos najamnine koju je uštedio, a koju bi morao platiti da je nastavio iznajmljivati taj stan.

---

³⁸ Vidi u tom pogledu i za hrvatsko pravo instruktivnu odredbu čl. 726. švicarskog ZGB-a.

Može se neopravdano obogatiti i zadiranjem u tuđa obvezna prava, nematerijalna prava te prava osobnosti. Obogatit će se neopravdano cedent i to nauštrb cesionara naplati li tražbinu od dužnika nakon što ju je već cedirao, a dužnik za to nije znao ni morao znati. Tko iskorištava tuđi patent, zaštićeni robni žig ili industrijski dizajn, a da za to nije dobio ovlaštenikovu licenciju, neopravdano će se obogatiti na ovlaštenikov račun. Jednako postupa i tko nedopušteno koristi tuđe zaštićeno autorsko djelo, primjerice, tako što snimi film po književnom predlošku, a da pritom nije dobio autorovu suglasnost. Osoba koja tako zadre u autorovu sferu pravne vlasti neopravdano će se obogatiti barem za iznos autorskog honorara koji je uštedjela jer ga nije platila autoru. Neopravdano se bogati i tko zadre u sferu tuđe pravne vlasti komercijalno iskorištavajući tuđi lik ili privatnost. Neopravdano obogaćenje sastoji se, primjerice, u povećanoj zaradi žutog tiska kao posljedici veće tiraže koju su namaknuli članci ili fotografije kojima se zadire u tuđa prava osobnosti, primjerice, lik ili privatnost.

5. Neopravdano obogaćenje slučajem za koji ne odgovara ni jedna strana u kondikcijskom odnosu

Neopravdano obogaćenje jedne strane odnosno narušavanje sfere pravne vlasti druge strane može uzrokovati slučaj za koji ne odgovara ni jedna strana u kondikcijskom odnosu. Slučaj se tada može očitovati u radnji treće osobe koja nije u sferi utjecaja strana u kondikcijskom odnosu odnosno u događaju za koji one ne odgovaraju.

Građevinsko poduzeće A ugradi, primjerice, materijal osobe B u građevinu osobe C. Osoba C neopravdano se obogatila radnjom A nauštrb osobe B. Najmoprimac će se neopravdano obogatiti nauštrb trećega zadrži li poštenu najmodavac retencijom stvari trećega koje je zatekao u iznajmljenim prostorijama zato što mu je najmoprimac opetovano kasnio s plaćanjima najamnine, pa te stvari trećega zatim unovči i utrškom namiri najamninu, najmoprimčev dug. Najmodavac je u ovom slučaju pošten jer nije znao ni morao znati da su to stvari trećega, a ne najmoprimca. Poplaši li, primjerice, grmljavina stado ovaca pa stado provali na tuđe zemljište i popase ga, vlasnik ovaca obogatit će se neopravdano na račun vlasnika tog zemljišta za iznos koji je uštedio, odnosno za iznos koji nije potrošio na njihovu hranu. Preradom, miješanjem, sjedinjenjem mogu nastati nove pokretne stvari, a uzrok tome može biti i vanjski događaj za koji strane u kondikcijskom odnosu ne snose odgovornost. Na to izričito upućuje čl. 148. st. 1. ZV-a po kojem do prerade, miješanja i sjedinjenja može doći i bez ljudske volje. U tom slučaju čitava nova stvar može prijeći u vlasništvo vlasnika jednog dijela te stvari, a prvotnom vlasniku preostaje kondikcijski zahtjev prema vlasniku nove stvari.

V. ZAKLJUČAK

Područje primjene neopravdanog obogaćenja nije suženo na određene životne odnose kao što je to slučaj s kupoprodajom, darovanjem, ortaštvom i svim drugim nominatnim ugovornim odnosima, pa i s deliktnom odgovornošću. Neopravdano obogaćenje je pravni institut koji zadire u sva područja privatnog prava. Uređujući neopravdano obogaćenje zakonodavac nije uglavnom imao oslonca u životnim odnosima, nije institutom neopravdanog obogaćenja opisivao, uobličavao, pretočio životne odnose u zakonske odredbe. Neopravdano obogaćenje je direktan proizvod nomotehnike. Dogmatska konstrukcija privatnog prava omogućuje učinke koji nisu opravdani, prelasci pravnih dobara, ali i sama njihova pravna zaštita, znaju biti neopravdani iako su naoko dogmatski ispravni. Sve pogrešno razdijeljene i neopravdano nezaštićene vrijednosti treba zahvatiti pomoću instituta neopravdanog obogaćenja i dati njihovu pravom ovlašteniku. Institut neopravdanog obogaćenja otklanja, dakle, taj normativni deficit, a on je uvijek prisutan, svojstven privatnopravnom poretku, koliko god se upirali uspostaviti besprijekornu vladavinu privatnog prava. Institut neopravdanog obogaćenja ciljano prodire u inače neuređena, nenormirana područja privatnopravnih odnosa. U tom području manjka nedvojbena pravna norma. Institut neopravdanog obogaćenje popunjava, dakle, te pravne praznine. Institut neopravdanog obogaćenja posljedica je načela pravednosti, nitko se ne može neopravdano obogatiti na tuđi račun, u suprotnom bi pravo stvaralo pogubne posljedice, a to se protivi duhu čitavog prava.³⁹ Kondikcija prožima sve pore privatnog prava, po njoj privatno pravo zapravo provjerava svoju sustavnost. Ona otklanja nedostatke sustava stvarnog i obveznog prava, pa po tome nije puki institut obveznog prava.

Odredba čl. 148. ZV-a pruža dobru predodžbu o neopravdanom obogaćenju kao općem principu privatnog prava: "Tko tuđe pokretne stvari preradi, sjedini sa svojima, pomiješa ili smiješa s njima, ili se to dogodilo bez njegove volje, nije time dobio nikakvo pravo na tuđe, ako za to nema pravni temelj stjecanja." Samo stavak iza kopni zakonodavčev kategorični stav izražen riječima "...nije time dobio nikakvo pravo na tuđe..." Zakonodavac, svjestan takvog faktičnog stanja, prizemljuje i precizira svoje stajalište odredbom po kojoj: "Neće se vraćati svakome što je njegovo nego će obveznopravna pravila odrediti ima li tko pravo tražiti naknadu i od koga ako se tuđe pokretne stvari koje je netko neovlašteno preradio, sjedinio sa svojima, pomiješao ili smiješao sa svojima ne mogu bez nerazmjerno velikih troškova vratiti u prijašnje stanje." Posrijedi je stoga dobar primjer kako institut neopravdanog obogaćenja rješava deficite stvarnog prava.

³⁹ Čepulić, *op. cit.* u bilj. 1, str. 519, ističe u tom smislu: "...sve je to konzekvencija principa pravednosti, da se nitko ne smije svojim nepoštenjem okoristiti, jer bi u protivnom slučaju bolje prošli nepošteni od poštenih, a to se protivi duhu čitavog prava."

Povredama tuđih prava osobnosti dužnik često pribavlja imovinsku korist. Pravična novčana naknada kao sankcija kršenja prava osobnosti također nije kadra nadomjestiti zadaće kondikcije. U slučajevima nepovlasnog koristenja tuđeg prava osobnosti vjerovnik treba posegnuti za kondikcijama bilo samostalno bilo uz tužbe za pravičnu novčanu naknadu.

Koncept ZOO-a o stjecanju bez osnove odnosno neopravdanom obogaćenju, gledajući u cjelini, sustavno proturječi osiromašenju kondikcijskog vjerovnika kao nužnoj pretpostavki kondikcije. Odredba čl. 1115. ZOO-a o opsegu vraćanja podupire tu tvrdnju jer ona očito nije suzila kondikcijski zahtjev na iznos za koji je osiromašen kondikcijski vjerovnik, ta odredba potvrđuje kako kondikcija nije samo druga riječ za naknadu štete.

O obogaćenju na tuđi račun govorimo uvijek kad se netko obogati tako što je neopravdano zadro u sferu tuđe pravne vlasti. Ta sfera pravnog subjekta osim njegove imovine obuhvaća i njegova prava osobnosti. Pravna zaštita s naslova neopravdanog obogaćenja zahvaća i pravna dobra koja nisu dio imovine, konkretno prava osobnosti, jer se ne dadu *a priori* novčano izraziti.

LITERATURA

- Bucher, E., Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, 2. izdanje, Zürich, 1988;
- Ćepulić, I., Sistem općeg privatnog prava, Zagreb, 1925.
- Guhl, T.; Koller, A.; Schnyder, A. K.; Druey, J. N., Das schweizerische Obligationenrecht, 9. izdanje, Zürich, 2000.
- Held, Henrik-Riko, Nastanak i razvoj modela kondikcijske zaštite u rimskoj pravnoj tradiciji, doktorski rad (neobjavljeno), Zagreb, 2015.
- Holenstein, P., Wertersatz oder Gewinnherausgabe? Unter den Gesichtspunkten der ungerechtfertigten Bereicherung und der unechten Geschäftsführung ohne Auftrag, doktorski rad, Zürich, 1983.
- Kaufmann-Bütschli, L. R., Grundlagenstudien zur ungerechtfertigten Bereicherung in ihren Ausgestaltung durch das schweizerische Recht, Bern, 1983.
- Keller, M.; Schaufelberger, P. C., Ungerechtfertigte Bereicherung, 3. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Basel i Frankfurt am Main, 1990.
- Klarić, P.; Vedriš, M., Građansko pravo, 11. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2008.
- Larenz, K.; Canaris, C.-W., Lehrbuch des Schuldrechts Zweiter Band, Besonderer Teil, 2. Halbband, 13. potpuno izmijenjeno izdanje, München, 1994.

- Lorenz, W., u: Horn, N. (ur.), *Staundiger Kommentar zum BGB, zweites Buch: Recht der Schuldverhältnisse*, §§ 812 – 822, Berlin, 1999.
- Markovinović, H., *Cesija i stjecanje bez osnove*, Zbornik XLIV. Susret pravnika, Zagreb, 2006., str. 288 – 308.
- Miladin, P., *Plaćanje doznakom*, doktorski rad (neobjavljeno), Zagreb, 2004.
- Miladin, P., *Običaji, kondikcije, ortaštvo i ugovorna kazna prema Bogišićevu Općem imovinskom zakoniku za Crnu Goru i hrvatskom Zakonu o obveznim odnosima*, u: Kregar, J.; Bogišić, V.; Čepulo, D.; Miladin, P.; Ravlič, S.; Hameršak, F. (ur.), *Bogišić i kultura sjećanja*, Zagreb, 2011, str. 66 – 97.
- Miladin, P.; Held, H.-R., *Pokušaj kodifikacije neopravdanog obogaćenja u Nacrtu Zajedničkog referentnog okvira (DCFR)*, u: Bogišić, V. (ur.), *Europa i enciklopedija: kultura i kodifikacija*, Zagreb, 2015, str. 85 – 104.
- Miladin, P., *Odnos kondikcijskog i drugih srodnih imovinskopravnih zahtjeva*, u: Uzelac, A.; Garašić, J.; Maganić, A. (ur.), *Liber amicorum Mihajlo Dika*, Zagreb, 2013., str. 1083 – 1106.
- Nikšić, S., *Imovina u građanskom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 52, br. 5-6, 2012., str. 1599 – 1633.
- Schaulin, H., u: Honsell, H.; Vogt, N. P.; Wiegand, W., *Obligationenrecht I*, 3. izdanje, Basel, 2004.
- Schlupe, W. R., *Über Eingriffskonditionen*, u: *Mélanges Paul Piotet*, Zürich, 1990., str. 173 – 213.
- Tumbri, T., *Stjecanje bez osnove*, *Naša zakonitost*, vol. 48, br. 9-19, 1988., str. 1055 – 1071.
- Tumbri, T., *Restitucija kao posljedica ništavosti ugovora*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 46, br. 5, 1996, str. 455 – 471.
- Vedriš, M., *Osnove imovinskog prava*, 2. izdanje, Zagreb, 1976.
- Von Tuhr, A.; Peter, H., *Allgemeiner Teil des schweizerisches Obligationenrecht*, 1. Bd., 3. izdanje, 1. Lieferung, Zürich 1974, 2. Lieferung, Zürich 1979 i Supplement Zürich 1984.

SUDSKA PRAKSA

- Odluka ŽS u Rijeci, Gž-1687/04, od 6.7.2005, objavljena u *ING Sudska praksa*, 2/2007, str. 56 Rbr. 191.211.1..
- Odluka VTS RH, V. Pž-3004/93, od 26.4.1994, objavljenu u *PuG 3-4/1995*, str. 320.
- Odluka VTSRH, Pž-4847/08-4 od 19. 2. 2008, objavljena na mrežnoj stranici VTSRH.

Summary

Petar Miladin *
Hrvoje Markovinović **

ENRICHMENT AS THE REQUIREMENT
FOR UNJUSTIFIED ENRICHMENT

Condictio indebiti, condictio causa data causa non secuta, condictio ob causam finitam, condictio ob turpem vel iniustam causam and finally, condictio sine causa, are typical conduction claims that traditionally simplify the legal institute of unjustified enrichment and make it accessible primarily to legal practitioners. A different classification is presented by the authors – condictions are divided into so-called performance condictions and non-performance condictions. The performance condictions are characterized by the fact that the enrichment is caused by the performance which the creditor himself had provided to the debtor. On the other hand, the non-performance condictions are either caused by an intrusion into another person's (creditor's) legal sphere, or are a consequence of an event that neither the debtor nor the creditor is responsible for. The classification into performance and non-performance condictions more clearly indicates the function each of these categories has within the legal system. Requirements for a claim on the basis of unjustified enrichment are also systematized and different manifestations of unjustified enrichment are presented.

Keywords: unjustified enrichment, condictio, enrichment without cause, performance conduction, non-performance conduction

---

* Petar Miladin, Ph. D., Professor, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb; petar.miladin@pravo.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7884-5300

** Hrvoje Markovinović, Ph. D., Associate Professor, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb; hrvoje.markovinovic@pravo.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-5376-3461